

Johann Tarnow

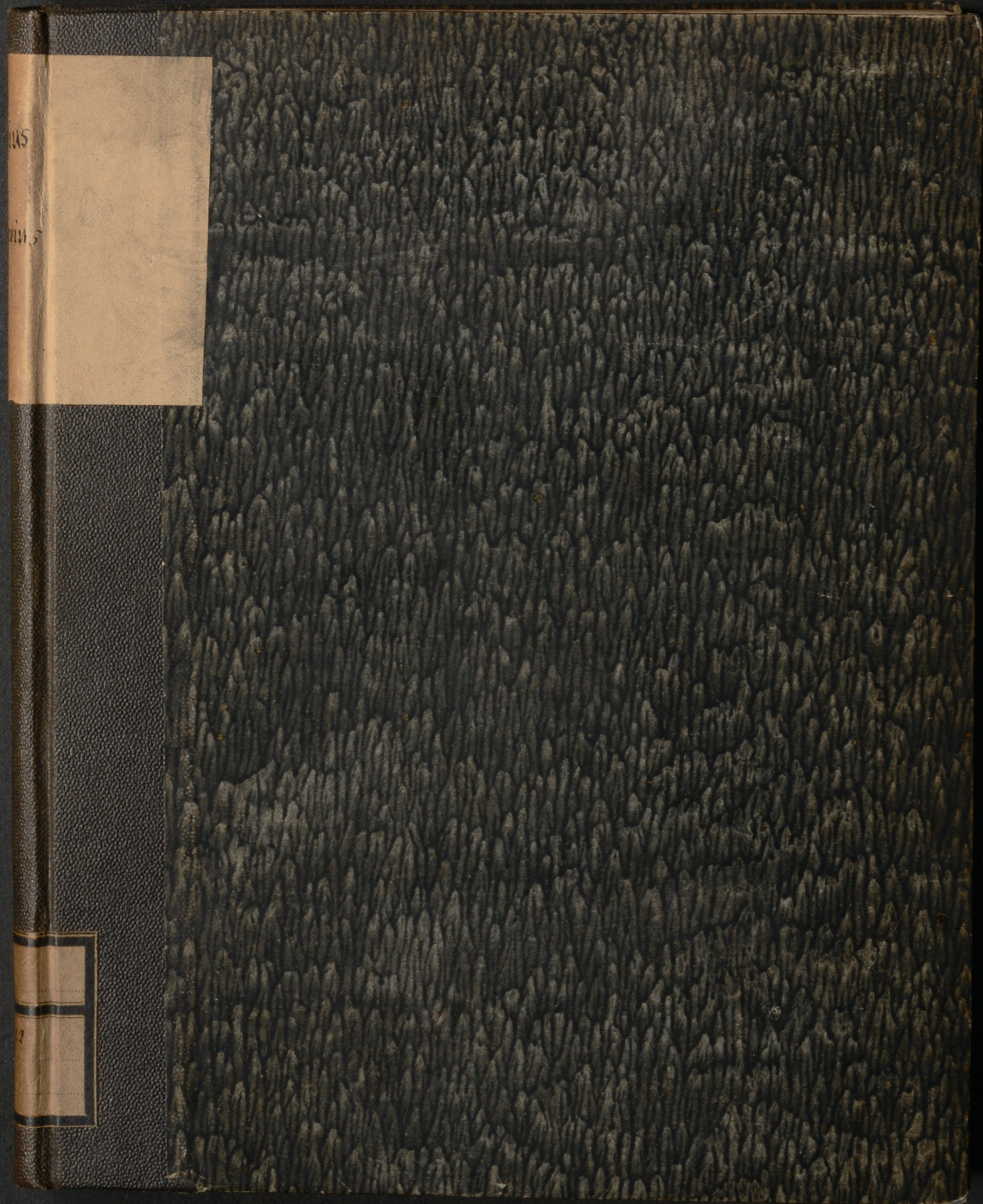
Quaestio Num Et Quae Foedera Cum Diversae Religionis Hominibus, & praecipue a Lutheranis cum Calvinianis salva iniri possint conscientia

Rostochi[i]: Rostochi[i]: Hallervordius: Pedanus, 1618

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn729957373>

Druck Freier Zugang

MS

1115

2

Fg-1565^{1.2.}

QUÆSTIO
NUM ET QUÆ

FOEDERA

CUM DIVERSÆ

RELIGIONIS HOMINIBUS,

Et præcipuè à

Lutheranis cum Calvinianis

salvâ iniri possint conscientiâ :

breviter & dilucide

ex scriptura sacra, rationibusq;

inde deductis decisa,

argumentis vero contraria modestè refutata

JOHANNES TARNOVIO

S. S. Theologiæ in Academia Rostochiensis
Professore.

Esaja 8. vers. 12.

Omnia, quæ loquitur populus iste,

CONFœDERATIO EST.

R O S T O C H I

Typis Joachimi Pedani typographi Academiae exscripta :

Prostat apud Johannem Hallervordium bibliopolam Rostochiensem.

ANNO M. DC. XVIII.

F 9. - 1565 2.

NOBILITATE GENERIS, SPLENDORE VIR-
tutis, prudentiæq; politica laude præcellenti Viro,
DN. HENRICO Levisow/

Domino hæreditario in Junow/ Capitano in Eldena & Dieustatt.

Domino patrono & Mæcenati meo omni observantiæ cultu pluri-
mum honorando.

Nobilissime Dn. Patrone, *Qua occasione hac, qua offero, conscripserim, quove consilio eadem Tuz Nobilitati inscripserim, ut exponam prius quam exhibeam, necessarium arbutor. Occasionem mihi dederunt auditores mei, qui, quod diversas sententias de hac controversiâ circa fœdera non ite pridem in nostris vicinisq; Ecclesijs acriter agitatâ, esse non ignorarent, me, cum in Obadia explicando aliquis huc pertinentia attigisset, rogarunt, ut ipsum hoc argumentum ex proposito sumerem explicandum: quorum desiderio dum satisfacere pro virium mearum tenuitate sum anxius, ad duo spectavi potissimum: eorum prius est, ut, quia nemo facile aliorum de fœderibus ineundis arcana scrutari potest consilia, rationem monstrarem illam, quâ in se quæq; descendens & fœdera suâ ad normam verbi dîvini rectè examinare, & licitane ea an illicita sint, dyudicare ipse possed facillimè: posterius, ut, quia hic de nobis, qui Lutherani dicimur, & is, qui Calviniani appellantur, disceptatur præcipuè, ex Calvinianis ipsis Majorem, quatenus scripturam sequuntur præviam, ex nostris Theologus Minorem deducerem in hoc syllogismo meo principali: Nulla fœdera Ecclesiastica aut mixta sunt cum is, qui diversam colunt religionem, ineunda. Calviniani habent diversam à nostra religionem. E. Præmonere id ipsum hoc loco visum est, ne quis in mea ignominia (quam ex civatione crebra Calviniano- rum calumniator inurere poterat notam) sibi laudem eat questum, cum non nesciat illud, quod nulla sit probatio, propriâ adversary confessione, firmior, quam ego hic propono candidè. Si quis tamen hoc meum reprehenderit factum, illi dictum velim, quod de Severo Imperatore historia testatur; qui ἐμμελής τῶν πραγμάτων, ἀμελής τῶν πῶρ αὐτῶν λόγων ἐμαρτυρῶν. neq; mihi, qui semper placere me studui bonis, unquam sedit, multum laborare, ut me probem malis & nimis ingenio- sis quibusdam Zolis ac sciolis. Causa horum meditandorum & scribendorum que fue- rit, habes: cur scripta, & bibliopole potissimum rogatu edita ad te Nobilissime & Am- plissime Vir, mittere visum fuerit, paucis accipe. Ad hanc rem animavit me insignis tua humanitas, & vero nobilis, literatis quam plurimis hæcenus abundè declarata, benevolentia, & mihi etiam olim in hac nostra Academia perspecta, & postea a mul- tis deprecata: Unde ego nunc quæq; in eam spectæ erectus sum, nec ejus mihi clausum iri fores, que antea patuerant pluribus. Illas nunc pulso, dum hoc quale quale meî in N. T. off. etus intermetati monumentum extare cupio, idq; ut fronte serena N. T. suscipiat, ea n. oro atq; obsecro, cui me meaq; commendatissima esse cupio, eamq; plurimum salutare & felicissime valore jubeo. Rostochij a. d. XI. Cal. VIIbris cl. 16 CXVII.*

T. N. observantissimus

JOHANNES TARNOVIUS.

Uoniam propheta noster Obadia vers. 7. confederatorum, quibus confidebant Edomæi, notat perfidiam, atq; aliàs cum apud prophetas olim, tum apud nos hodiè crebra fiat fœderum mentio, & quæstio satis sit intricata ac difficilis, de quibus, cum quibus, quibusq; conditionibus ea sint facienda, visum est hac præsentis occasione

de illis Theologicè agere, & de pacificationibus pacificè, sine contentione ac cujusquam injuria, vel etiam præjudicio, modò ne quis contra diserta veniat scripturæ testimonia, cujus, Deo duce, sequemur prælucentem faculam.

Atq; ut à Nōmine ducamus exordium, dicitur fœdus apud Hebræos ברית, quæ vox in genere notat quamlibet dispositionem voluntatis, consilij aut permissionis Genes. 6. 18. c. 9. 9. Levit. 24. 8. Num. 18. 19. c. 25. 12. Job. 31. 1. Quomodo & Latino vocabulo usum videmus principem poëtarum Virgilium 1. Georg. v. 60. 1. Aen. v. 66. & Lucret. l. 5. & l. 2. Unde facilè conciliabis hæc duo loca Exod. 24. 8. Hebr. 9. 20. Ubi (quemadmodum aliàs crebrò in Vet. Testamenti versione Græca) vertitur Διαθήκη, nempe quia κατ' ἐξουσίαν vel de voluntate vel dispositione bonorum, quæ Testamentum vulgè dicitur; vel de eo pacto præcipuè usurpatur in Biblijs, quod contrahitur publicè de servanda pace, tam de non offendendo, quam defendendo, ut ita apud Græcos interpretes sacros Διαθήκη idem sæpè sit, quod σωθήκη, quomodo Aquilam & Symmachum vertisse Hebr. vocem author est Drusius centuria 2. miscellaneorum c. 35. ex commentario Hieronymi in c. 2. Malach. c. 11. Jerem. c. 3. epistola ad Galat.

In hac posteriori significatione & maximè usitata, quidam vocem ברית deriuant à Radicè ברר purificavit, elegit, propterea quod ij, quibuscum iniri debent fœdera longè prius sint diligendi quam diligendi: Et quidem ij tantum, qui puris ad Deum elevatis manibus liquidò jurare queant. Quidam verò rectius

A 2

à rad.

à rad. כרר, quod inter alia etiam comedere seu cibum ca-
 pere, & per metalepsin mactare notat, eo quod in foedere sancien-
 do caderentur & quandoq; etiam ederentur victimæ: Ac
 in specie quidem apud gentem Rom. Porca, quomodo
 quidam à feriendo: nonnulli, à fædo, puta animali, casa,
 videlicet porca, foedus dictum esse volunt, citantes illud Virg. 8.
 Aen. v. 641. & casa jungebant foedera porca; quem ritum elegan-
 tissimè descriptum reliquit Livius l. 1. quem vide. Cicer. l. 2.
 de Inv. Et Sextus Pompejus Festus: Foedus, inquit, appellatum ab eo,
 vel quod in eo interponatur fides: vel ab eo quod in eo paciscen-
 do hostia necaretur. Cujus rei vestigia extant etiam in sacris
 Gen. 15. 9. 10. Jer. 34. 18. 19. Unde hæc licet colligere, quod ho-
 mines foedera sancientes soliti sint carnes mactatorū animalium
 dissecare, atq; inter segmenta illa transire, eoq; transitu signifi-
 care, se ita meritò laceratum aut dissectum iri, si fidem datam
 frangant. Et quia in talibus foederibus mutua sunt promissio-
 nes, & tales, quæ meritò debeant esse firmæ ac ratae, pactaq; non ul-
 lo dissolvenda die, satis convenienter quandoq; (præsertim si sint
 arcana:) *Liga* Barbarè, & nostro vernaculo sermone *Verbundniß*
 vocamus, qua de re diximus in Amos 7. 10.

Ex his jam constare arbitror, quod in præsentī quæstione fer-
 mè synonyma sint hæc vocabula, foedus, Liga, Unio, copulatio,
 adjunctio, cõmunitas, aggregatio, societas, amicitia & quandoq;
 fraternitas, & in Græca Ling. *Φιλία, συμμαχία, ἀδελφότης*: Ac
 porro confœderati, amici, fratres, socij: Græcè *πρωσίλυτοι,*
Φίλοι, ἀδελφοί, συμμαχοί, licet alias ex natura sua, & nonnun-
 quã etiã in hac materia distinguantur 1. Macc. 8. 1. 12. 17. c. 10. 15. c. 11.
 30. c. 12. c. 12. v. 6. 7. c. 14. 20. Ubi obiter illud notandum venit, quod
 qui foedus cum aliquo ferunt, confidunt jam ei quasi amico, ac
 proinde quod ad hunc spectat, securi sunt ac sine metu, quomodo
 Epicurei se foedus cum morte percussisse jactitant Esa. 28. 15.

Est vero Foedus propriè sic dictum obligatio inter quosdam
 mutua, qua & verbis & signis testantur, se ad aliqua præstanda
 astringi. Quidam ita definiunt. Foedus est pactio Rerum publica-
 rū suis magistratibus & jurisdictionibus distinctarum, solemniter
 facta, certisq; conditionibus confirmata. Chyt, in cap. 5. Deut. Fo-
 dus:

us est promissio mutæ fidei benevolentia ac societatis arctissimæ, qua alter alteri ad mutua auxilia defensionem & alia officia certis conditionibus præstanda obligatur. Et quoniam ipsa natura dicitur, licere hoc in multis, intelligimus sanè non omne fœdus in se esse illicitum, siquidem sine fœderibus pax & commercia mutua haud possunt consistere. Sancti ea & inter se, & cum profanis rectè sanxisse leguntur, & DEUM fœdifragos graviter punivisse testantur historiæ, quos acriter perstringit apostolus Rom. 1. 31. 2. Tim. 3. 3. Quia verò sæpius fœdera cum profanis inita reprehenduntur in literis sacris, Quæstio oritur: *Quanam fœdera sint licita, Quanam illicita?* Quæ ut tanto rectius ex iisdem possit decidi, distinctiones nonnullæ erunt præmittendæ.

I. petitur ab ijs, qui contrahunt, seu à Personis. Hæ enim vel non sunt in Ecclesia, ut gentes ac profani homines, veri Dei planè ignari, ijque aut simpliciter infideles κατ' ἐξοχήν sic dicti, aut etiam in veram religionem blasphemi: vel sunt in Ecclesia, ijque vel orthodoxi, vel heterodoxi, ut sectarii, hæretici, ac quodammodo Schismatici, qui tamen non sunt de Ecclesia, sive non sunt vera ac viva ejus, propriè sic dicta, membra.

II. Desumitur ab objectis, seu rebus, de quibus inquit contractus. Illarum respectu fœdera sunt in triplici differentia. Vel enim concernunt religionem solam, & dicuntur Ecclesiastica; Vel pacem publicam externam respiciunt, quò referimus omnia pacta, quæ ad necessitatem usumq; incolarum & peregrinantium in mercibus importandis exportandisq; spectant; quæq; sunt de vitandis injurijs, & suis unicuiq; terra mariq; servandis finibus, de securitate possessionum, contractuum, navigationum, itinerum, &c. Et deniq; huc pertinent omnes illi contractus publici, qui sunt de rebus merè politicis, eo fine instituti, ut pax civilis, & civium bona externa seu fortunæ sarta tecta; conserventur, & propterea vocantur fœdera merè Politica. Ab alijs vocantur fœdera pacificationis, pactiones de non offendendo seu non lædendo, ut jure gentium populo uni apud alterum externum uti liceat, in regione peregrinari, diverti, commorari, mercimonia exercere, in flumine navigare, &c. sine periculo & salvo conductu. Vel tandem

dem partim religionem, partim res politicas simul respiciunt. earumq; assertionem & libertatem concernunt. Unde à quibusdam appellantur Mixta.

Ex Petro Martyre in c. 15. lib. 1. Reg. Zepperus in tractatu de Legibus Forens. Mosaicis, l. 4. c. 6. ita distinguit fœdera, Quod quædam habeant communes expeditiones & auxilia mutua cum idololâtris, & impijs, quæ sunt illicita, siquidem ibi semper aliquid mali affricatur populo Dei, & qui fidem Deo non servant, quomodo servabunt nobis? Quædam verò fiat de finibus, commercijs &c. ut vicini pacifice inter se agant, ubi pax servanda est cum omnibus, quantum in nobis Rom. 12. 18. Quibus consentit Paræus Comm. in Gen. c. 14. Illicita, inquit, sunt fœdera, quæ sunt de societate religionis, licita, quæ de rebus civilibus cum infidelibus sunt contracta. Sed quod idem ibidem putat, necessitatem posse accidere pijs tantam, ut etiam illa priora possint contrahi cum infidelibus, nescio, an sibi satis constet. Siquidem, per se illicitum aut malum quod est, nullo pacto aut respectu licitum aut bonum esse vel fieri potest. Num autem infidelium auxilia in summo necessitatis casu sint ex medijs legitimis & à Deo concessis, infra, cum Deo, ex ejus verbo dispiciemus.

Rursum hæc omnia iniri solent duplicem potissimum ob finem, ut videlicet vel nos conjunctis confœderatorum nostrorum viribus, bellum nostris inferamus hostibus, quod dicitur bellum offensivum: Vel quando ab hostibus contra nos bellam movetur, ut advocatis *συνμάχοις* illam vim injustam à nobis depellamus, quod bellum defensivum nominari consuevit.

Diversum ab his est fœdus quoddam Deditiois vel subactionis, quod initur quando inferiores in bello superioribus & victoribus se suasq; certis conditionibus dedunt, ut in vivis saltem conserventur. Et hæc omnia Christianos etiam concernunt, saltem ab altera parte.

Nam quid ad nos, qualia inter se feriant fœdera, qui sunt planè extra Ecclesiam? 1. Cor. 5. 12. Quin enim hæc, qualiacunque tandem sint, impia sint & per accidens peccata, dubium esse haud potest Rom. 14. 23. siquidem causa proxima efficiens, seu contractantes sunt homines impij. Objectum circa quod versantur, & de quo

de quo fiunt, sunt non rarò res illicitæ, ut latrocinia & oppressio-
nes aliorum. Forma, quæ dat esse rei, seu modus contrahendi est
plane idololatricus, quippe qui constat invocatione faliorum Deo-
rum: & deniq; Finis est malus plerumq; ut opprimant alios im-
mèrentes, & præcipue Christianos.

Sic namq; de foederibus facile quis iudicare poterit, Bonæ
sint, an malæ; si illa quatuor satis recte perpenderit, unde omnis
actionis voluntariæ bonitas vel malitia, videlicet (1.) ex suo
principio (2.) Objecto (3.) Fine (4.) ac circumstantijs esti-
mari potest.

Quod ut melius intelligatur, & nobis deinceps in quæstio-
nibus specialibus tantò expeditior sit responsio, paulò accuratius
hic cum ex alijs, tum potissimum Francisco Junio idipsum expli-
candum putamus.

Principium est, unde oritur actio: Objectum, circa quod ver-
satur: Finis, ad quem refertur & tendit: Circumstantiæ, quæ adha-
rent velut inseparabilia adjuncta actioni jam expeditæ, & hic mo-
dum præcipue constituunt.

Principium est triplex analogicè acceptum: Universale re-
rum omnium DEUS, qui, ut ait Bernh. sedet ut æquitas, ex
dominatur ut majestas, regit ut principium, tuetur ut salus; ex
quo, per quem & in quem omnia Rom. II. 36. Hujus sapientia
infinita perungit à fine uno ad alterum fortiter, & disponit omnia
utiliter Sap. 8. 1. Verum hoc principium ita administrat omnia,
sicut scribit August. I. 7. de Civit Dei c. 30. quæ creavit, ut etiam
ipsa proprios exercere & agere motus sinat, & proinde porro
Commune principium est NATURA, Dei velut instrumentum
à condito mundo: Particulare deniq; principium actionis huma-
næ quæ humanæ, est VOLUNTAS INTELLECTIVA.

Jam autem quando in actione hæc TRIA simul concurrunt,
agente unoquoq; quod suum, Quid boni, Quid mali in actione
sit, diligenter distinguendum est; Et unde hoc, unde illud, etiam
atq; etiam videndum. Nam quia à Deo est actio secundum
genus, quatenus is largitur vires & motum Act. 17. 28. est
bona: quia à Natura, quæ natura, verbi gratia, actio planè na-
turalis &c. etiam bona, quia in his ea per lapsum non est corrupta.

Quan-

Quando autem à natura est actio, quatenus per peccatum cor-
rupta v. g. in voluntarijs & præcipue in spiritualibus, est mala ac vi-
tiosa, quia ex vitioso profluit principio. Quemadmodum etiam de
voluntate humana statuendū est, quod quatenus ea habet aliquas
libertatis in prima creatione inditæ in naturalibus superstites re-
liquias, eatenus in philosophia rebusq; politicis aliquid boni po-
test præstare: Quatenus vero in spiritualibus à Deo est averfa, per se
nihil boni agit, sed tantum ut putris arbor malos edit fructus, &
per se non nisi peccat, donec per Christum liberetur, & per Spi-
ritum S. regatur. Jam verò quemadmodum in catena, non alter
quam proximus annulus in vitio ac culpa est, quod catena frangi-
tur: Ita in malis actionibus malitia non ex universali, sed proximo
principio oritur, illiq; adscribenda est in solidam. Et tantum de
Principio, de cuius natura, qui plura cognoscere volet, consulat
Metaphysicos Christianos in tract. de causa prima & secunda, de
illiusq; concursu. Nunc paucis etiam de Objecto & Fine, pro
instituti nostri ratione.

Objectum hic vel est commune omnibus; vel unicuiq; pro
ratione vocationis suæ proprium. Et circa hoc qui debito modo
versatur, justum & ordinatum hoc est: contra, si ad aliud eva-
getur, injustum & inordinatum ei fit.

Finis cuius gratia actio suscipitur, Isq; est vel primarius vel
secundarius: Communis vel proprius, qua de re alibi prolixius.
Nobis notasse sufficit, quod cum actiones nostræ ad suum obje-
ctum finemq; suum ordinatè feruntur, censentur bonæ: Quando
ad objectum finemq; alienum inordinatè feruntur, damnantur
ut malæ. Objecto & Fini actionum adherent circumstantiæ, in
quibus modus actionis facillè principatum tenet. Illarum super-
ventu ipsa actionum species aut nova & singularis quandoq; con-
stituitur, quando videlicet circumstantia propriè & per se pertinet
ad specialem quandam rationem ordinis illius, ex quo actiones
nostræ dicuntur bonæ vel malæ; aut saltem magis minusq;
recipit.

2 Concludimus ergò, quod omnes actiones si à principio bono
ad objectum finemq; suum per media convenientia feruntur,
4 modo ordinato, justæ meritò censeantur ac bonæ; Sin verò ab eo
ordi-

ordine discedant, vitiosæ habeantur ac malæ, si vel unicus boni ad-
sit defectus, cum tamen ad bonam actionem requirantur omnes
boni illius ordinis conditiones.

Verum, ut rem exemplo uno atq; altero explicemus, operæ vi-
detur esse pretiū. atq; haud scio, an ullum possit dari ex scriptura
hujus rei evidentius *παράδειγμα*, quam tentationis, quæ & à
DEO & à Diabolo oritur, ut à diversis principijs sineque diverso,
sic etiam diversimodè. Deum enim tentare, fatentur omnes san-
cti, quando quotidie, ne ab eo in tentationem inducantur, petunt.
& tentatorum à Deo exemplis abundat scriptura, Abrahæ Gen. 22. 1.
Israëliitarum Ex. 15. 25. & 16. 4. Deut. 13. 3. Jud. 3. &c. Diabolum ve-
ro esse tentatorem hominum, vel nomen ei hinc κατ' ἐξουσίαν
tributum Matt. 4. 3. 1. Thes. 3. 5. indicat. Iam autem ista actio,
quatenus est à Deo ter. max. est optima, quia hic tantum
potest velle bonum, & nihil agit nisi bonum. principium igitur
hactenus est bonum. Objectum etiam tentat, quod suum, nempe
cor creaturæ suæ, quod est in manu & potestate ejus Ier. 18. 6. Fine
etiam tentat bono, nempe ut nos nostras vires cognoscere faciat,
fidemq; nostram probet. Deniq; nullis loci, temporis aut modi
circumstantijs subjectus est. Contrà vero in diabolo tentante se
res habet. Nam principium in eo est malum, siquidem à concreta
descivit bonitate Ioh. 8. 44. sive tentet per se & immediatè, ut
Evam Gen. 3. 1. Christum Matt. 4. 2. sive per alium & mediatè,
ut Adamum per Evam Gen. 3. 6. Achabum per Prophetas
1. Reg. 22. 22. Deinde objectum tentat alienum, tam Ecclesiæ caput,
quam corpus totum, aut singula hujus membra. Fine tentat
quoq; (ut ita loquar) malo, ut à bono seu promissione & omni
verbo DEI abducat, & ad malum deducat. Unde liquidò constat,
quod Deus justè & benè: Diabolus injustè & malè tentet: sicut
nonnulli Theologi cum alibi, tum in sexta orationis Dominicæ
petitione latius explicarunt.

Aliud exemplum in crucifixione Filij Dei extat, quæ & à Deo
Patre, & ex instinctu diaboli à Phariseis ac reliquis Judæis odio
Christum prosequentibus, procurata est: quæ licet sit una actio,
tamen ut à diversis profecta est authoribus, ita etiam principio,
objecto, sine & circumstantijs differt. Nam Deus ex amore ge-
neris

B

neris

neris humani Ioh. 3. 16. filium se offerentem Ps. 40. 9. I. Tim. 2. 6. ob salutem generis humani Rom. 4. 25. Ioh. 11. 50. tradidit in mortem, Rom. 8. 32. tempore à se constituto Gal. 4. 4. Diabolus vero & Pharisei eandem crucifixionem Christi voluerunt & expederunt, ex odio in Christum Gen. 3. 15. Matt. 27. 18. hominem innocentem Matt. 27. 19. & omnibus benefacientem Act. 10. 38. occidendum curarunt Act. 3. 15. eo fine, ut planè periret. Et quidem hoc sceleratum suum factum urserunt in die parasceves, in ipsa urbe sancta Hierosolyma.

Sic, (ut à thesi tandem deveniam ad hypothesein,) etiam in alijs pluribus factis, ex his 4. optime potest fieri iudicium, præsertim si S. Literarum ductum, in quibus Deus recti omnis normam nobis præscripsit & æqui, sequamur. Quando ergò jam quæritur de aliquo Fœdere (quod certè etiam ad voluntarias spectat actiones, siquidem ex libero hominum proficiscitur arbitrio, neq; semper eodem modo) primò omniù ad hæc erit respiciendum, ita ut ad scripturæ lydiùm lapidem examinentur & probentur singula. Cùm enim ex dissidentia advocatur brachium seculare, eùm de ijs etiam aliquid conceditur, in quibus nobis nihil est juris, eùm ita Dei gloria obscuratur, eùm eo tempore, quando omnes facile animadvertunt, non alia de causa, quàm nostri commodi temporarij promovendi gratia id sanciri, quis adeò est ab omni pietate aversus, ut non intelligat, fœdus hoc esse illicitum? illa enim temporis circumstantia præbet scandalum, maliq; præserte speciem, imò probat, siquidem testatur, quod in malis à Deo deficiamus ad illorum auxilium, ad quos rebus salvis salva pietate confugere non poteramus, nec, nisi hæc urgeret angustia, volebamus. Licet quidem commodi sui gratia fœdus inire, sed ita, ne imminuatur Dei gloria, quod fit, quando, cum ad Deum & licita media confugiendum fuerat, ad impios & media illegitima confugimus, id quod alios latere non facile potest, quorum scientia rem quidem malam non facit, sed talem esse probat, si certis nitatur fundamentis, qualia hîc non desunt in scriptura, quæ licita tantùm concedit & legitima media: inter quæ si quis impiorum numerat auxilium & opem, sciat, se petere principium. Contra vero, cum juxta Dei præceptum, servandæ pacis ergò, de rebus licitis,

licitis, & in verbo Dei concessis, ad Dei honorem, eo tempore, quo nos aliorum ope non valdè indigemus, & inicitur fœdus, quis non hoc esse licitum credat?

Quæ omnia, quia satis nervosè Polanus in syntagmate Theolog. c. 11. l. 10. pertractat, placet ejus verba huc transcribere. Distinguantur, inquit, fœdera ex causis efficientibus, finibus & effectis. quæ fœdera ex diffidentia, vel avaritia, vel ad placendum infidelibus, vel ad perturbandam pacem publicam contrahuntur: Itém quæcunq; occasiones præbere possunt aut corrumpendi puri cultus Dei, aut corruptelas serpentes augendi, ea profectò illicita sunt, divinitus prohibita & infelicia. At si qua fœdera ineuntur vel ad mutuam defensionem hostis communis (puta, ubi nos conjunxit vocatio) vel de non lædendo &c. & in summa, quæ veram religionem ac pietatem erga Deam non lædunt, sunt licita. Ubi tamen etiam atq; etiam cavendum est, ne cum hostibus ac persecutoribus Ecclesiæ Dei sese fœdere jungant pii, quia neq; illis bona conscientia possunt præbere auxilium, neq; ab his expectare, Imò cum improbis & infidelibus promiscua conversatio non est licita, nisi ideò instituta, ut lucrifaciamus illos, aut cum vocatio nostra id requirit: ut, quando Christus cum peccatoribus edit, Luc. 15. 1. quando conjunx cum infideli habitae 1. Cor. 7. 13. Hactenus Polani verba & sententia, paulum contracta.

Sed ne quis hæc nimis generalia esse dicat, ago ad quæstionem maximè hic controversam accedamus: Quæ est, An liceat spontè & voluntate nostra fœdera parocinij cum profano populo, vel cum diversè religionis hominibus contrahere? In specie vero nunc maximè controversatur, An vi aliqua majore à Pontificijs vel alijs nostris hostibus injustè nos invadentibus, ingruente, cum Calvin. liceat nobis, qui Lutherani vulgò dicimur, de novo fœdus defensivum inire? Hic enim est status controversiæ, qui ut tanto observetur rectius, & quædam vocabula sunt explicanda accuratius, & quæstiones alienæ removendæ.

Dico igitur I. spontè & voluntate nostra, ut removeam cum illa fœdera, quæ per vim ab hoste profano nobis superiore extorquentur, tum ea, quæ olim à nostris majoribus sunt ita inita, ut etiam nos ipsorum concernant posteros, modo sint fœdera politica, quæ salva conscientia, scriptura duce, tolerari possunt, ut infra declaratur,

II. Fœdus patrociniij voco, quando quis auxilij impetrandi gratia à potentiore, in ejus clientelam se recipit: atq; ita fœdus hoc distinguitur à quovis alio, quod ad pacē civilem tantum conservandam inter vicinos inritum est: seu, si mavis, Fœdera defensiva ac socialia intelligo, contracta cum improbis, aut ijs, qui non sunt nostræ religioni addicti, non pacificatoria: quorum hæc licita mandataq; , illa illicita ac prohibita.

III. Profanum illum nominio populum, qui planè veri Dei est ignarus, quales sunt Turcæ, Tartari & similes. Diversæ vero religionis homines appello, qui verbum Dei quidem & Sacramenta habent, sed suo vitio non pura, quando illius verum cõrumpunt sensum, horum vero legitimum adulterant usum.

IV. Quod vel præcipuè hic observandum venit, non quæritur: Num sint illa fœdera nefariè rumpenda, quæ κατὰ θεὸν ἀποκρίτως à quibusdam ita nuncupantur, sunt autem revera jus & potestas, quæ magistratus in nos ex ordinatione divina habet. In his enim quia non tam nostrum valet arbitrium, quàm Dei ita ordiantis voluntas ac vocatio, quâ Deus nos huic subjecit imperio, neq; nostræ religionis sinceritas, neq; illius, quam magistratus colit, falsitas, illam civilem societatem tollit, ut habet illud vulgatum apud Theologos axioma: Evangelium civiles ordinationes honestas non tollit. Et huc refero transactionem Passavicam, quæ est certa imperatoris Romani constitutio, & proinde à subditis toleranda. Sed potius hoc in quæstionem venit, Num liceat hominibus liberis se quodammodo, certis admisis conditionibus subijcere illis, quibus hætenus a Deo subjecti non fuerunt, tantum ut hoc pacto novorum sociorum ac patronorum auxilio, impendens evitent vel repellant periculum, etiam cum periclitatione religionis sinceræ, quando illis in Rep. suam exercendi religionem potestatem faciunt, ac libertatem concedunt.

V. Tenendum, de populo hîc agi, non de hominibus privatis: de communiõne aliqua quæri, non de singulis. Quamquam etiam hîc satis disertæ de vitando malorum consortio, quantum fieri potest, extant prohibitiones.

A scopo igitur abluunt hæc omnia: 1. Quod multi pij contraxerint fœdera cum impijs. Sunt enim fœdera pacificationis, non defensiva. 2. Quod

2. Quod multi sancti coacti sunt inter diversæ religionis ho-
mines vivere. Fuit enim hæc eorum vocatio à Deo profecta, cui
meritò obedire debuerunt.

3. Quod jus commercij licitum sit. Hoc enim non est inire
societatem ad defensionem, aut fœdus Ecclesiasticum contrahere.

4. Quod humanitas & charitas etiam ad profanos se extende-
re debeat. Certis enim limitibus in scriptura determinatum est,
quo usq; hîc sit progrediendum, & ubi subsistendum. Breviter,
in civilibus, humanitatis dextras profanis quoq; & diversæ reli-
gionis hominibus porrigere non tantum possumus, sed & lege
divina tenemur, quin etiam ab illis vicissim easdem accipere li-
cet: sed in rebus Ecclesiasticis, & quodam religionis articulo fra-
ternitatis dextra meritò à veris Christianis negatur illis, qui non
sunt vera suæ fidei consortes, sicut factum olim legimus à Lu-
thero b. m. & in Colloquio Mompelg. à nostræ partis colloca-
toribus, qua de re vide pluribus differentem D. Meissn. p. r. philos.
sob. sect. 2. c. 3. (mihi) p. 546. 547. Et quid multis? Deum supra
omnia diligere jubet S. pagina, quod quomodo præstet ille, qui
tantum ut mundi fruatur favore, veram religionem temerè peri-
clitari permittit, ipse viderit. Ut taceam, hæc etiam in eo ablu-
dere à scopo quæstionis propositæ, quod non tam in fœdere de-
fensivo, à nobis cum profanis inito, beneficium dare, quàm acci-
pere cupimus, & potius illorum nobis declarari, quam nostrans
illis succurrere charitatem optamus.

5. Quod à conversatione malorum in hoc mundo abstinere
prorsus nequeamus. Nam medium datur inter societatem fra-
ternam, & aversionem omnimodam.

6. Quod cum Imperatore, alijsq; diversæ religionis dynastis ac
Rèbuspub. fœdere sint conjuncti etiam orthodoxi. Illius enim
hoc jus est, quod à Deo in nos habet; In his verò etiam eatenus
vocatio; quatenus à majoribus suis illas acceperunt, certis limiti-
bus circumscriptas, conjunctiones, sine ullo puritatis religionis
periculo.

7. Deniq; quod ad alia multa, quæ adduci solent, spectat exem-
pla, in illis non tam quid facti, sed quid juris, in legis divinæ ta-
bulis videndum putamus.

Hisc ita præcognitis, quando quaeritur de fœdere merè Ecclesiastico, aut Mixto, Negativè respondemus, his seqq. ex Scriptura deductis nixi fundamentis.

I. Eorum I. sumptum est ab injusto: siquidem Ecclesiæ veræ (cujus nomine veri Christiani intelligantur, tanquam ejus cives) defensio soli Deo, ejus fundatori & conservatori, Christoq; unico ejus regi ac capiti debetur, ab eoq; petenda & expectanda est, & si quis hunc honorem hominibus, quicumq; tandem illi sunt, exhibet, quin committat gravissimam idololatriam, nulli potest esse dubium, nisi cui primi præcepti non satis cognita est sententia, in cujus explicatione, quomodo ex scriptura hoc latius deduxerint interpretes, brevitatis ergò malo apud eos videri, quàm huc transferri. Et hoc est, quod alij quidam orthodoxi, qui videntur nobis hac in quaestione contrarij, partiq; affirmativæ æquiores, cavendum esse monent, tùm ne in fœdere mixto conditiones fœderales religionem ipsam, ejusq; defensionem comprehendant, tum ne ulla in fœdera collocetur fiducia. Ubi notandum, quod quando Christum solum Ecclesiæ defensorem statuimus, media legitima & in scriptura concessa non excludamus, sed tantum ea, quæ Christo sunt contraria, & cum eo simul haberi nequeunt, qualia sunt diaboli & impiorum auxilium. vide & expende hæc loca Matt. 6. 24. Luc. 11. 23. 2. Cor. 6. 15. Neq; est quod quis objiciat, argumentum concludere de Ecclesia, qua Ecclesia, non qua ejus cives sunt etiam homines. dico, quod semper hos oporteat esse homines pios, qui à nullo alio expectabunt auxilium, quam à Christo, & eo, qui est ipsius membrum. Et si illegitima & à Christo prohibita adhibent media, cives Ecclesiæ esse desinunt. id quod saltem fuerat concludendum, ubi de Ecclesia non agimus in abstracto.

II. Ab illicito: quia Deus expressè prohibuit in multis scripturæ locis, quorum nos tantum præcipua quædam producemus, ex quibus tamen de reliquis facillè poterit fieri judicium. Exod. 23, 32. Ne pangito cum ijs (habitoribus terræ Canaan, infidelibus) nec cum Dijs eorum fœdus. v. 33. Ne habitanto in terra tua, ut non inducant te ad peccandum in me. Nam servurus esses Dijs illorum, & id esset tibi in tendiculam. Cap. 34. 12.

Cave

Cave tibi, ne pangs fœdus eum habitatore illius terræ, ad quam venturus es, ut non sit in laqueum in medio tui. Sic ibid. v. 19. & Deut. 7, v. 2 3. Jos. 24, 12. 13. Esa. 6. 30. est acerbissima & satis proluxa contra tale fœdus instituta concio: quæ, quod non tantum ad eos qui tùm vivebant, spectet, inde satis liquet, quod propheta expresso mandato v. 8. jubetur eam inscribere tabulæ, & in libro exarare, ut sit temporibus sequentibus in sempiternum & usq; in seculum.

Non igitur est, quod quis excipiat ad hæc prohibitiones: 1. Hæc dicta esse tantum Israelitis. Licet enim illis (qui tùm in V. Testamento soli erant electus Dei populus, & regnum sacerdotale Ex. 19. 6. Deut. 7. 6. cum in N. Testamento in hanc dignitatem omnes credentes sint recepti, Eph. 5. 26. 1. Pet. 2. 9. rupto pariete intergerino Eph. 2. 14.) nominatim hæc sine dicta, tamen secundum usum & accommodationem dicuntur omnibus, ut reliqua lex moralis in natura fundata, & ex ea quodammodo nota. Deinde etiam de alijs gentibus quàm incolis terræ Canaan hæc lex repetitur, eiq; addita comminatio 1. Reg. 11. 2. & Esa. 30. Deniq; quod lex sit universalis concernens omnes, ex causa legi, in locis citatis, addita, eaq; universali, liquidò constare arbitror.

2. Propter metum idololatriæ, ad quam Judæi erant valde propensi, tantum prohiberi illud fœdus. Resp. 1. Si concederem hoc, tamen manet, (quia & nos omnes ad eam sumus propensi,) itidem nobis illud interdicti. R. 2. Verba sunt perspicua, quæ hæc duo inter se satis manifestè segregant. Prius, ne ullo modo ullum fœdus cum ijs pangant, aut societatem ineant, neq; etiam in terra sua commorari sinant: id quod nos non obligat. Posterius, ne ipsorum religionem sequantur: id quod semper obtinet & nobis exempli loco proponitur.

3. Habuisse Judæos peculiare promissiones, quod Deus esset futurus ipsorum defensor, ideoq; ipsi alia quærere externa non debuerunt auxilia. Resp. 1. Et nos habemus promissiones eadem in genere, quatenus fide sumus filij Abraham; licet de terra Canaan aliquid speciale intercesserit, quod ad nos non pertinet, id quod neq; huc quadrat: siquidem quærimus, unde defensio in omnibus periculis gravioribus sit expectanda Dei populo?

Utiq;

Utiq; potius à Deo vero quàm alieno, ejusq; cultoribus, quantumvis florentibus in hoc mundo. R. 2. Inverti hoc potest quodammodo. Quia enim Iudæi habebant promissionem Dei de certa terra obtinenda, si quando nulla apparerent media, quibus eam sibi servarent, ratio humana judicare poterat, licuisse tum uti auxilijs hominum etiam à vero Dei cultu alienorum, saltem ut promissionis Dei constaret veritas, & faciendâ fuisse mala, ut evenirent bona, Rom. 3. s. quemadmodû Sara Gen. 16. 2. alijsq; sancti medijs etiam non permissis promissiones Dei complendas esse falsò putarunt. Nobis verò quia nullus mundi angulus certò & semper est promissus, & terra tota est Domini, unde etimus certi, licere nobis magis quam Iudæis auxilia externa advocare, ut illam quam possidemus retineamus terram? atq; ut cum Apostolo argumenter, ex c. 11. Rom. v. 21. Si Deus ramis naturalibus hîc non pepercit, vide ne tibi quoq; non parcat ramo infiro.

Sed videamus potius in exemplo uno atq; altero, nobis quid ex usu sit. 2. Chron. 19. 2. graviter reprehenditur *Iosaphat* rex Judæ, *quo vix justior alter vel pietate fuit vel bello major & armis*, quod regi Israëlîs, impio Achabo, auxilium in bello tulerit, his verbis emphaticis: An improbo auxiliari, & osores Jêhovæ diligere te? At propter hæc tibi incumbit fervens ira à Jêhova. Præterea graviter in ipso prælio conflictatus & miraculosè à Deo servatus, tandem domum redit. Paulò post verò cùm iterum societatem navalem cum Ahasja improbo inierat, id inde lucratur, ut tota sua privetur classe, sic vaticinante & denunciante propheta Domini, 2. Chron. 20. 35. 36. 37: Quandoquidem consociasti te cum Ahasja (is autem agebat improbissimè) dirumpit Jêhova opera tua. ita contractæ sunt naves, neq; obtinuerunt vim obeundi oceanum. Amatzja rex Iehudæ neq; mercenarios milites impios finitur in bellum educere à viro Dei ita monente: O Rex, ne venito tecum exercitus ille. Non enim est Jêhova cum Israëlîtis: sed procede tu, age, confirma te ad hoc bellum 2. Chron. 25. 6. 7. 8. Sic allegoricè graviter invehitur Deus in Israëlitas per Ezech. c. 16. quod toties ipsum relinquentes ad humana confugerint auxilia.

Atq; ut verborum hîc faciamus compendium, Osecas multis

COA-

conjunctionem profanam populi Dei cum gentibus exagitat
c. 2. 5. & c. 5. II. 13. c. 7. 8. c. 8. 7. c. II. 3. c. 12. 1. Amos c. 6. I. & 2.
Micheas c. 4. 9. & quod ad Nationem ac genus, eadem prohibitio
in N. Testamento sæpè repetitur Matt. 7. 15. c. 18. 17. Act. 19. 9.
I. Cor. 5. 6. 7. II. 2. Cor. 6. 14. 15. 16. 17. Eph. 5. 6. 7. II. 2. Thef. 3. 6. 14.
I. Tim. 6. 3. 5. 2. Tim. 2. 16. 17. c. 3. 13. c. 4. 15. Tit. 3. 10. 2. Petr. 3. 17.
I. Joh. 5. 21. 2. epistola Joan. v. 9. 10. 11. Jacobi 4. 4. 7. Apoc. 18. 4.
In specie enim tum in initio N. Testamenti nondum talia prohi-
beri poterant fœdera, de quibus jam quærimus: siquidem non-
dum ullus pius rex & dux, aliussve magistratus aut Resp. potentior
extabat.

Quæ omnia si rectè expendamus, facilè intelligimus, inane
id esse quorundam effugium, legem illam, quæ in V. Testamento
prohibet fœdera cum impijs sancire, tantum esse ceremoniale
aut forensem, quæ nos in N. Testamento nihil quicquam obli-
get. Licet enim aliquid ceremoniale aut forense quandoq; ei sit
insertum aut adjectum, pro ratione ejus populi, loci atq; tempo-
ris, tamen ipsa lex tota statim propterea ceremonialis aut foren-
sis non est, sed, ut in ipso decalogo suum habet fundamentum, ita
etiam semper & adhuc in N. Testamento obligat ad obedientiam
omnes pios, nisi eadem opera velis concludere, præceptum ter-
tium totum esse ceremoniale, quia particula de certo die Sabba-
thi sanctificando ad nos non pertinet, cum tamen genus semper
maneat firmum ac stabile, videlicet unum in qualibet septimana
diem publico cultui divino esse tribuendum. Sic etiam se res ha-
bet in hoc præcepto.

Annon enim est lex illa de fœderibus lata, moralis? quam
1. Prophetæ in Veteri, & Apostoli in N. Testamento toties incul-
carunt. 2. Cujus nondum ulla ex S. literis ostendi potest dispen-
satio. 3. Cujus tanta à Deo ipso fuit constituta pœna, ut multo-
ties in uno libro Judic. Israelitæ in manum suorum hostium tra-
diti legantur, quod à Deo vero deficientes, cum illis se conjunxif-
sent fœdere. 4. Cujus ratio est universalis. 5. Quam omnes ve-
rè pij quovis loco & tempore diligenter observarunt. Et 6. de-
niq; quæ natura adhuc quodammodo nota est, ut egregia hac de
re Ethnicorum extantes testantur sententiæ. ubi instar omnium
nobis

C

nobis esse potest dictum illud Isocratis in Archidamo: ἐγὼ μὲν
πίστευον ἡγεῖσθαι συμμαχίαν εἶναι καὶ βεβαιωτέραν, τὸ δὲ δίκαιον
πρώτην. εἰκὸς γὰρ καὶ τῶν τῶν θεῶν εὐνοίας ἔσθαι μὴ τῶν, εἰπερ
χρὴ ὡς τῶν μελλόντων περμαρθεῖν τοῖς ἡδὴ γεγενημένοις, cui adji-
ce, quæ habet Æschylus in Tragedia ἐπιτὰ Ἰππὶ Μενελάου. Φεῦ τὸ
πρωταμάσων! ὄρνιθ' ὄρνιθ' βεβίς δίκαιον ἄνδρα &c. Ex quibus
legis moralis κερταίσις sat firmiter licet colligere, etiam hanc
ad eam spectare, quanquam non omnes circumstantiæ omnibus
in locis V. Testamenti additæ, nos in N. Testamento viventes
concernunt: quemadmodum latius alibi discrimen legis mora-
lis, ceremonialis ac forensis solet deduci.

Huc spectat, quod Deus amicitiam & familiaritatem (cujus
species sunt fœdera) cum malis inicitam, graviter reprehendit, & ut
pij eam cane & angue pejus devitent, severè mandat Prov. 1. 10.
c. 3. 31. c. 4. 14. 15. c. 9. 6. c. 23. 17. tum quia est inimicitia adversus
Deum, Jac. 4. 4. 1. Joh. 2. 15. tum quia pernitiōsa, siquidem est
causa multorum & peccatorum & calamitatum Prov. 1. 16. &c.
1. Cor. 15. 33. Unde ab ea pij sedulo sibi caverunt, & ut possent,
Deum orarunt Pl. 26. 1. Pl. 36. 1. &c. & 141. v. 4.

III. Probari idem potest ab Inutili seu Incommodo, siqui-
dem talia fœdera & periculosa sunt, dum durant, & tandem
infelicem eventum sortiuntur, ubi D. Hutteri verba ex tract. de
Fœder. citare libet. Habent, inquit, fœdera religiosa multa in-
commoda. 1. obscuratur ijs gloria Dei, & laus victoriæ, soli Deo
debita, in hostes veritatis transfertur. 2. confirmantur impij in
errore. 3. offenduntur ex nostris infirmiores. 4. involvunt se Or-
thodoxi alieno reatu, & pœnis illis, quæ veritatis hostibus à Deo
sunt decretæ. 5. committunt se præsentī periculo, quod ex ho-
rum fraudulentis imminet consilijs. Cui sententiæ adjungi po-
test consilium ministrorum verbi Norinbergenf. Anno 1530. da-
tum, quod tantum abest, ut fœdus cum Calvinian. (de illis enim
agunt in specie) permittant contrahi, ut ne colloquium quidem,
post tot admonitiōnes spretas, instituendum publicè cum ijs ef-
fe, prægnantibus suadeant rationibus. Nam quod ad fœdera hæc
attinet, qui ea contrahunt, non tantum ne seducantur perpetuo
metuere necesse habent, sed etiam alijs ijsdem peccatis ac pœnis
fo

se implicent, quibus obnoxij sunt isti impij, cum quibus jugum iniquitatis trahunt: sicut exempla testantur, Israëlitarum Judic. 2. 2. Solomonis regis sapientissimi ac potentissimi, regum vicinorum affinitatibus ac fœderibus impliciti, à vero Deo ad pessimam idololatriam abducti, ac ab hostibus suis afflicti, imò in filio & quibusdam posteris idem peccatum luentis 1. Reg. capp. 3. 10. 11. 12. Asa contrahentis fœdus cum Benhadado rege Syriæ 1. Reg. 15. 19. & propterea graviter puniti 2. Chron. 16. 7. 8. 9. Achabi, qui propterea, quod Benhadadam in vivis conservasset, ac in fraternitatem recepisset, ipsius loco futurus & anathemati devotus dicitur 1. Reg. 20. 33. 42. Quibus adde exempla, paulò ante in secunda ratione citata, & tandem mantissæ loco Maccabæorum, solo Deo nixorum, felicem in bellis successum, & contrà infelicem eventum, quando se cum gentibus conjunxerunt fœdere, diligenter considera. Vid. 1. Macc. 1. 12. c. 2. 1 & c. 10. c. 12. r. 2.

IV. Ab exemplis probatis veterum & recentium, qui Deo solo confisi fœdera cum impijs sancire noluerunt talia, quibus sibi defensionem, qua indigebant maximè, pararent ab hominibus, quippe qui norant, quod Domini sit majestas, potentia, gloria & victoria 1. Chron. 29. 11. & cui hic benedixit, quod ille sit benedictus in secula 1. Chron. 17. 27. quodq; Jehovah non sit impedimentum, quin servet multis aut paucis 1. Sam. 14. 7. & quod alioqui vanitas sit auxiliatio humana, in Deo verò pij possint facere strenuè Ps. 60. 13. 14. Instar plurimum sit nobis Lutherus noster p. m. qui suo potissimum effecit judicio, ne Zvingliani ullo modo in fœdus reciperentur Smalcaldicum, cum ejus confœderationis finis esset, ut Evangelij doctrina ejus præsidio defenderetur, si qua vis à Pontificijs inferretur, id quod à Zvinglianis sperari neq; posse neq; debere ita conclusit heros ille invictus. 1. Quia non unum sentiunt neq; credunt, ideoq; in periculis facile nos essent deserturi. 2. Fœdus hoc plenum suspicionis & offendiculi esset, eò quod homines nostri potius spem suam essent reposituri in homines quam Deum. 3. Impium esset idem, quia ipsi hæresis fovent in doctrina de Sacramento cœnæ, quem errorem ne videamur confirmare, fœdus ne ineamus cum ijs. 4. Quí negant autem torquere non erubescunt expressa Dei verba, quidni abnegabunt aut torquebunt pacta sua?

C 2

Et

Et ne quis objiciat, quod multis etiam hodiè in ore est, licere vim injustam vi repellere, & hactenus tantum cum his posse fœdus sanciri, & posse nos horum auxilijs, ut alijs à Deo concessis uti medijs. Respondet ipse ad prius, cum vis ista tantum inferatur à Pontificijs propter Evangelium, cujus defensionem sibi soli servat Deus, & facillè præstare potest vel immediatè vel mediatè per credentes paucos, nostrum non esse propterea nos conjungere cum improbis fœdere. Quomodo etiam pijsimus Elector Saxonie Johannes in conventu Francofurtensi Helvetiorum legatis respondit, non se quidem latere, quanti sit facienda ipsorum conjunctio propter vires atq; potentiam, sed tamen eè sibi minimè respiciendum esse, ne tristes inde sequatur exitus, quod ijs accidisse scriptura testatur, qui muniendi sui causa hujusmodi malorum usi sunt prædijs, ut refert Sleid. l. 6. & 8. Chyt. in Chron. Thuan. 2. hist. Ad posterius facillè etiam potest responderi ex ijs, quæ supra in genere dixi, quomodo de rei actionisve bonitate aut malicia ferri possit judicium. Quale enim fuerit principium, objectum, finis & circumstantiæ, talis etiam illa omninò futura est. Jam vero etiam atq; etiam vide, Anne ex diffidentia talis oriatur conjunctio, etiam cum illis, quibuscumq; conversari tutò non possumus, sine vocatione aut causa gravissima, eum ob finem, ut malum, quod nos nobis non attraximus nostra temeritate, sed à Deo nos probante, aut paterne castigante immissum est, vitemus, tum quando religionis puritas attenditur.

Sed dicat quispiam: Ita videmur tentare Deum, si illa media respuamus, quibus uti poteramus. Resp. Concedendo de licitis: nam illicita nunquam adhibere piè possumus, quale sine dubio est, à Deo ad homines deficere, fiduciam, quæ ei soli debetur, collocare in creaturam, unde toties in scriptura reprehensum id legimus, & quidem in lege morali. Quicquid vero contra illam, peccatum est & illicitum, licet quandoq; juvet, aut ex periculo liberet, ut magicæ veneficorum incantationes.

Si quæris porrò, Quomodo igitur in illa necessitate ac periculo, vis inguens averti queat? Resp. Theologicè & breviter, fieri hoc optime posse pœnitentia & conversione ad Deum serâ, precibus ardentissimis, jejuniis, alijsq; veræ fidei exercitijs, quod consilium in vastatione agrorum supra suppeditavit Joel, ut in malum

malum tollat, aut pro sua sapientia mitiget, qui infligit, is nos sa-
net, qui vulneravit, is educat, qui in hanc calamitatem induxit,
atq; ita Deum nobis reddamus propitium, hostibus vero inimi-
cum. Præterea etiam lociorum piorum opera & auxilia sunt ad-
vocanda, de conditionibus pacis cogiterur &c. quæ si omnia ni-
hil quicquam proficiunt, exemplo Joabi 2. Sam. 10. 12. rem &
eventum Deo commendantes, vim injustam vi repellant oppres-
si, rem gerant fortiter & prudenter, ubi etiam multa stratagemata
non improbantur, qualia vide Gen. 14. 15. Jos. 8. 4. &c. Jud. 20.
29. &c. 2. Reg. 7. 6. & 7. 2. Chron. 26. 15. & c. 32. 3. & 4. quemadmo-
dum in pijs Patriarcharum, Judicum, regum populi Dei exem-
plis videre est, qui licet sæpius peculiare habuerint promissio-
nes, tamen ad nos & illæ eatenus pertinent, quatenus sunt exem-
pla istius generalis promissionis ad pios omnium temporum &
locorum spectantis, de conservatione & defensione Ecclesiæ à
Deo olim factæ, & deinceps sæpè repetitæ: ubi tenenda illa Apo-
stoli maxima, Rom. 15. 4. Quæcunq; scripta sunt, ad nostram
scripta sunt doctrinam. Unde ne V. Testamenti historias exci-
pias, idem præoccupavit 1. Cor. 10. 6. & 11. quod hæc illis quidem
evenerint, sint autem typi nostri, & in nostram admonitionem
literis coassignata. Quid? quod Deus erga suos semper idem, qui
non mutatur, Mal. 3. 6. Et, si hic pro nobis, quis contra nos?
Rom. 8. 31. Cui non est difficile etiam per paucos servare, ut non
statim propterea sit opus expectare velle planè extraordinaria
miracula. Sic Abraham paucis suis vernis & socijs aliquot vincit
reges Gen. 14. Gideon trecentis viris à Deo selectis in fugam
conjicit ingentem Midianitarum exercitum Judic. 7. Nec desunt
similia exempla, quæ patrum nostrorum contigerunt memoria,
ubi pauci multos, Deo favente, prostraverunt. Hæc igitur me-
dia in tali casu licita esse, & salva adhiberi posse conscientia puta-
mus; implorare verò hominum, vel pro-fus à vera religione alie-
norum, vel saltem in quibusdam fidei articulis fundamentalibus à
nobis dissidentium auxilia haud licere existimo, nisi (ut sæpè an-
tea dictum est) nostra id requirat vocatio, quomodo Lutherani
juxta ac Calviniani Imperio Romano subiecti à suis hostibus in-
justè pressi Imperatoris Romani, Pontificiæ religioni addicti, fi-
dem & auxilium implorare rectè possunt, siquidem is in his ter-

is est Dei vicarius, & quas ipse præstat suppetias, medistè per
eum Deus ipse tulisse piè creditur, qui vult, ut omnia fiant ordi-
ne ac decenter, & quem ipse dedit magistratum, ei honorem, huic
debitum, exhibeamus, & ab eo vicissim officia ac defensionem
magistratui competentem expectemus, exemplo Pauli, cui, quod
ad crudelitatem, Imperator Romanus est Leo, 2. Tim. 4. 17. & ta-
men in vitæ periculo & causa politica ad eum tanquam magi-
stratum ordinarium, rectè appellat, Act. 25. 10 & 11.

Etiã hoc addo: Ubi nos cum diversæ religionis homini-
bus in eadem provincia aut civitate conjunxit divina vocatio,
quæ est magistratus summi permissio, ibi salva conscientia per-
durare possumus, modo liceat nostram religionem nobis ritè &
tuto colere. Tum enim pios solatur illa Dei promissio, quâ pol-
licetur, se unicuiq; in vocatione & vijs suis affore Ps. 91. 11. 15. id
quod in Abrahamo, Isaaco, Jacobo in Ægyptum jussu ejus de-
scendentibus, in Daniele, ejusq; socijs captivis in Babylonia de-
tentis videre est. & huc traho illud, quod tantopere Jcti & Poli-
tici quidam urgent, posse diversas tolerari religiones. concedo,
sed à nobis, qui sumus subditi, quando magistratus superior con-
cessit. Num vero de novo in libera Rep. admitti debeat religio
minus Orthodoxa, qui ex scriptura probarer, hæcenus vidi
neminem.

Deniq; (ut omittam alias plures objectiunculas, quæ ex jam
dictis facilè dissolvi possunt) immane quantum discrepent à præ-
senti quæstione exempla Abrahæ Gen. 14. & 21. & Isaaci Gen. 26.
ferientium fœdera. Primùm enim non desunt (inter quos etiam
Lutherus noster) qui negant, eos confœderatos fuisse impios,
profanos, aut à religione Patriarcharum alienos, id quod ipsi ali-
quot ex textu petitis argumentis conantur probare. Ego hoc sa-
tis disertè ex locis allegatis evinci posse ajo, non fuisse hæc fœde-
ra Ecclesiastica & mixta, sed tantum politica, de rebus civilibus:
& hoc non tam defendendo, quàm de non offendendo, utrumq;
verò tum contractum à Patriarchis, quando non admodum ipsi
horum ope indigebant, imò, quando hoc petebat ab ipsis Abi-
melech. Quæ itaq; est hæc consequentia? Patriarchæ potuerunt
eum vicinis suis pijs (ut statuit Luth. in Comm. in Genes.) de re-
bus civilibus, ac de non offendendo, invitati &c. contrahere
fœdera.

foedera. E. & nos possumus, cum hominibus vel sanè impijs, vel in Deum, ejusq; verbum blasphemis, fœdus inire de defendendo, etiam libero illis suæ religionis concessio exercitio, invitantes eos, & omnibus modis allicientes. Quis enim ex præcedentibus non videt, confundi diversissima fœderum genera? diversa hæc esse principia, objecta, fines, circumstantias, & proinde eandem haud esse posse actionem?

Quod verò ad Calvinianos spectat (id enim unum in hac Quæstione restare arbitror) Num illi à nobis in præcipuis quibusdam Fidei articulis, ijsq; fundamentalibus, dissideant, nempe vel maximè in loco de persona CHRISTI, de Prædestinatione, de Baptismo, & Coena Domini &c. neminem adeò in Theologia, hospitem esse crediderim, qui id vel ignoret, vel saltem de eo dubitet, cum & in libris quibusvis Catecheticis ac Symbolicis, Compendijs item Theologiæ in antithesi, ea satis explicata sint, & alias ex multis, jam annos circiter octoginta, ab utraq; parte scriptis polemicis editis constet: qua de causa in re plana prolixiori commentatione supersedeo.

Et ad fœdera merè Politica accedo, quæ licita esse affirmo etiam cum profanis & ἐπεὶ ἐδὲ Ζοῖς, ob seqq. rationes. I. Quia iusta & bona sunt, ex principio, objecto, fine ac circumstantijs spectata: II. Quia non tantum à Deo sunt concessa, sed etiam mandata. Ps. 34. v. 13. Rom. 12. 18. Hebr. 12. v. 4. quomodo etiam omnes pij jubentur intercedere apud Deum pro regibus, & quibusvis in eminentia constitutis, ut tranquillam & quietam vitam degant cū omni pietate & veneratione 1. Tim. 2. 1. & 2. & Jeremias captivus in Babylonia per epistolam ita hortatur c. 29. 7. quærite prosperitatem istius civitatis, quo deportavi vos, ait Jehova, & orate pro ea Jehovam: nam in prosperitate ejus, futura est vobis prosperitas.

III. Quia exempla extant probata piorum, Jacobi cum Labane Genes. 31. v. 44. Davidis 2. Sam. 5. v. 11. Salomonis 1. Reg. 5. v. 12. cum Hiramo rege Tyri contrahentis fœdus politicum. IV. Quia Deus graviter punivit eorum violatores: Saulem, ejusq; posteros 2. Sam. 21. v. 1. & 2. &c. Confer Josuæ 9. & 7. Sam. 28. v. 3. & 9. Ladislaum Ungariæ regem, rumpentem fœdus politicum cum Amurathe initum ex instinctu Romani Pontificis, lib. 5. Chron. Carionis. Et notatu dignum est, quod Silesiorum annales referunt, Amurathem jam ferè in fugam conjectum cum suis, postquam aspexisset prælatam à Christianis Christi cruci

fixi imaginem, alta voce exclamasse: Crucifixe, si Deus es, effunde iram tuam
in populum tuum, qui juramentum sub nomine tuo factum sceleratè violant. id
quod etiam illud Ladislai innuit epitaphium:

Romulide Cannas, ego Varnam clade notavi:

Discite mortales non temerare fidem.

Me nisi Pontifices jusserent rumpere fœdus,

Non ferret Scythicum Pannonis ora jugum.

Concludimus igitur, fœdera merè politica esse licita, etiam cum simplici-
ter impijs & non blasphemis (hi enim prorsus vitandi sunt, & nihil cum illis ha-
bendum consortij) contracta, modo sint de re licita, & modo legitimo inita, ne
quid damni inde patiatur religio pura. Unde tamen nequaquam sequi putamus,
etiam mixta fœdera esse licita ob easdem rationes adductas, quod vel inde patet,
quòd, quoties populus Judaicus intra terminos merè politicos se non contine-
bat, quoad fœdera cum profanis aut diversæ religionis hominibus inita, statim
per prophetas graviter reprehensus legatur. In quo casu etiam hodiè fœdera po-
litica esse illicita ac infelicia, statuit Dn. Hutterus. Quin potius propter rationes
supra de fœdere Ecclesiastico seu religioso prolatas, mixtum quoq; fore illicitum,
firmè concludi posse videtur, siquidem quod in lege morali prohibitum, ac per
se illicitum est, nullo respectu licitum fieri posse constat, quamvis contra, quod
per se licitum est & bonum, per accidens illicitum & malum reddi possit.

Atq; ita hanc de fœderibus propositam Quæstionem pro instituti nostri
ratione breviter agitatam, concludimus: in qua, si quis meliora & certiora ex
verbo Dei proferre habuerit, in illius libenter sumus concessuri sententiam: sin mi-
nus, humana divinæ apud nos nunquam prævalebit auctoritas.

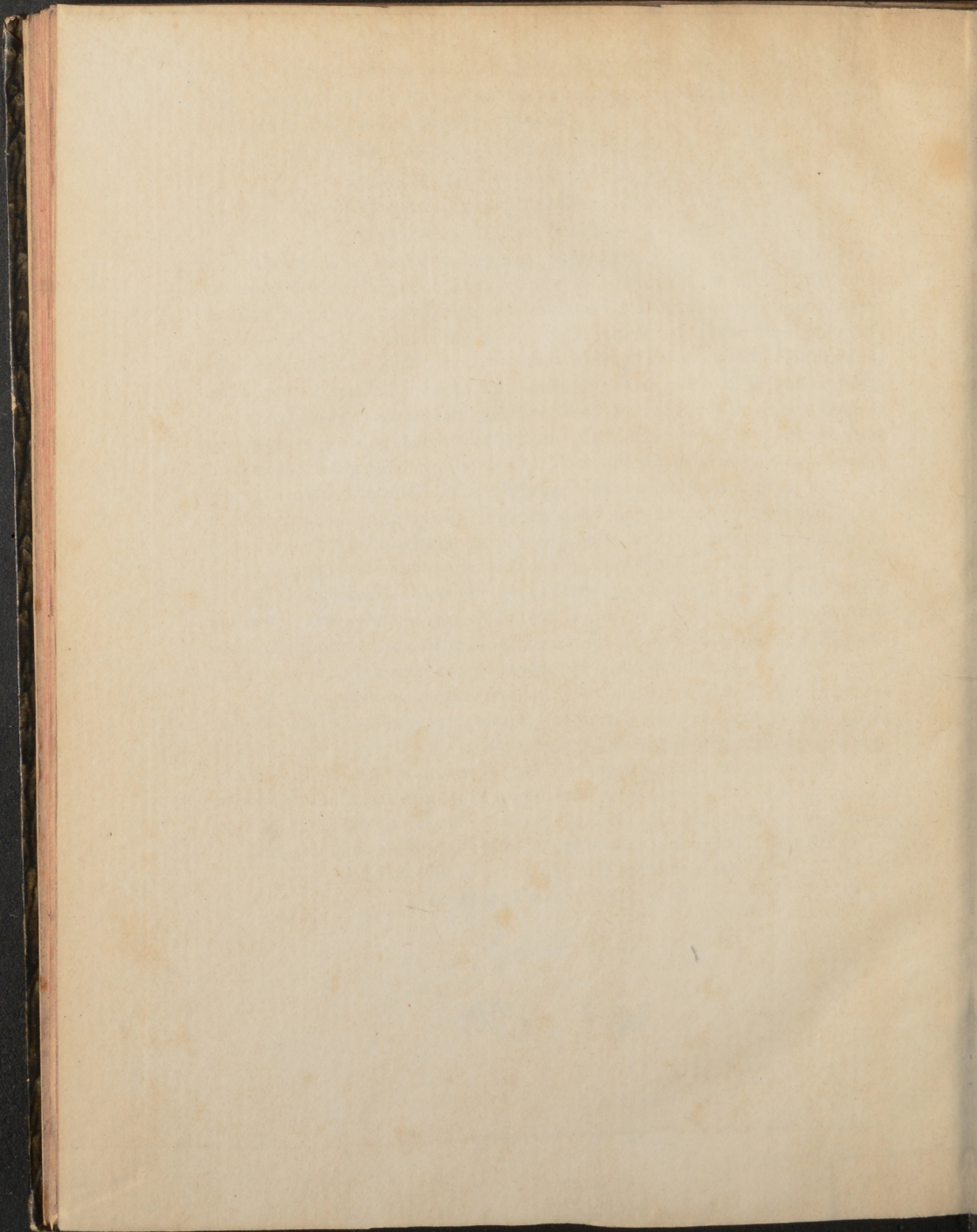
Interim, quamvis montes recedant, & colles dimoveantur, benignitas ta-
men Dei nostri à nobis non recedat, & fœdus pacis ejus non dimoveatur. Es. 54. 10.
disponat opus nostrum in veritate, qui fœdus perpetuum pepigit nobiscum,
cap. 61. v. 8. nempe fœdus hoc Novum, ut indat legem suam menti nostræ, &
cordi nostro inscribat eam, & sit nobis Deus, nosq; simus ipsi populus, Jerem. 31.
v. 31. 32. 33. Ezech. 37. 26. 27. ut ita pax illa Dei, quæ exsuperat omnem men-
tem, præsidio custodiat corda nostra, & mentes nostras in CHRISTO

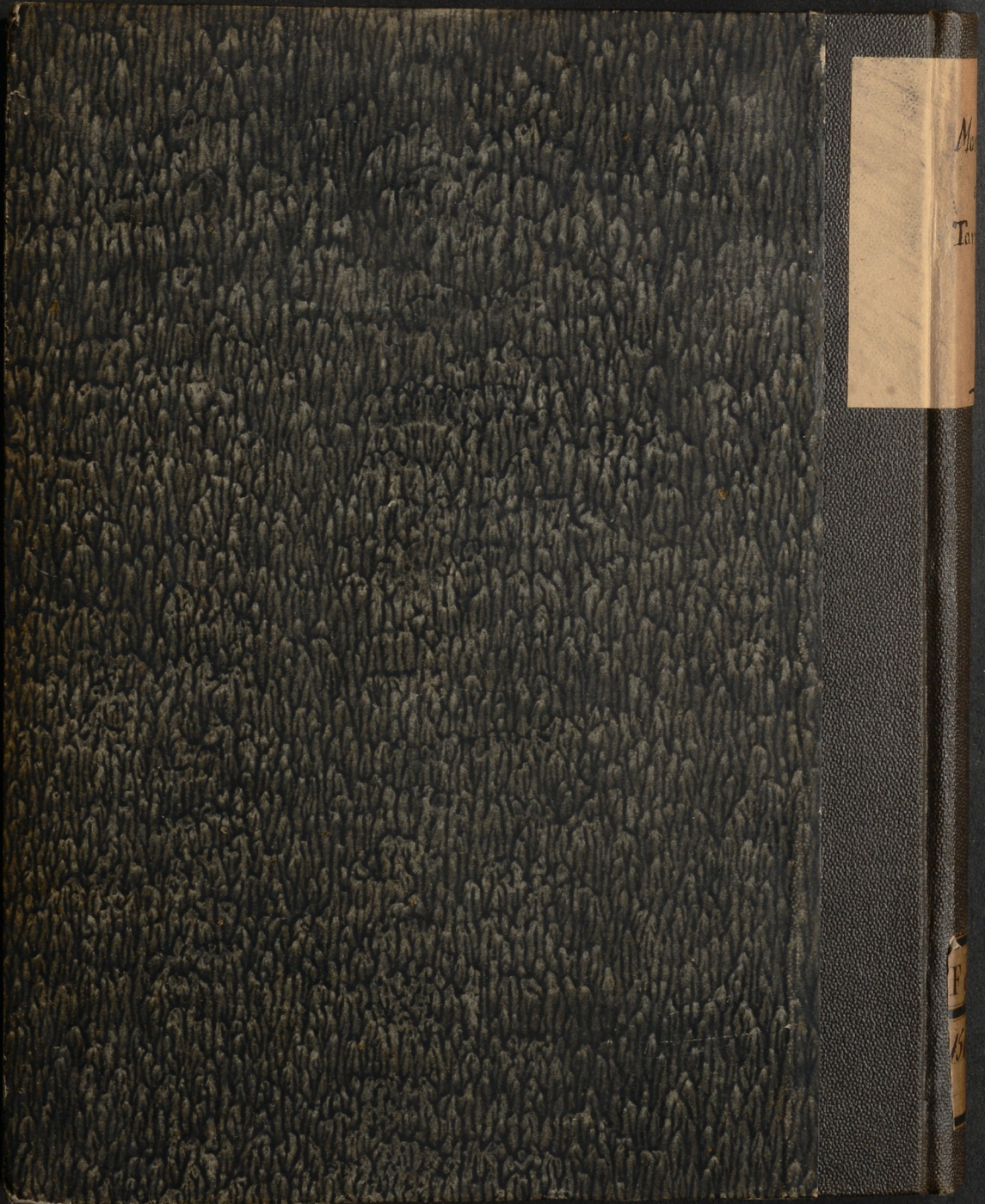
JESU, Phil. 4. v. 7. Cui gloria & robur in secula

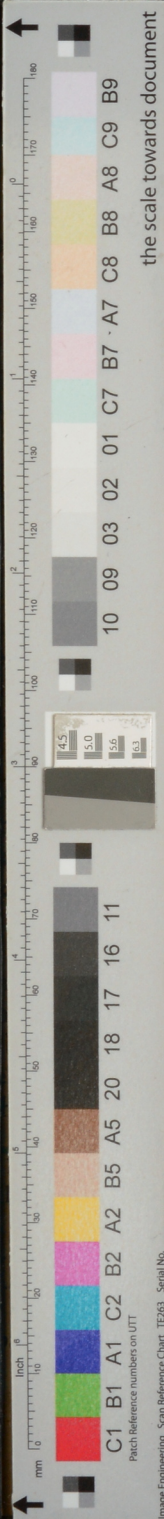
seculorum Amen. 1. Pet. 5. v. 11.

F I N I S.

the scale towards document

offumus, cum hominibus vel planè impijs, vel
rbum blasphemis, fœdus inire de defendendo,
sue religionis concessio exercitio, invitantes
odis allicientes. Quis enim ex præcedentibus
di diversissima fœderum genera? diversa hic
ecta, fines, circumstantias, & proinde eandem
onem?

Calvinianos spectat (id enim unum in hac
arbitror) Num illi à nobis in præcipuis qui-
ulis, ijsq; fundamentalibus, dissideant, nempe
de persona CHRISTI, de Prædestinatione, de
Domini &c. neminem adeò in Theologia
derim, qui id vel ignoret, vel saltem de eo du-
libris quibusvis Catecheticis ac Symbolicis,
Theologiæ in antithesi, ea satis explicata sint,
am annos circiter octoginta, ab utraq; parte
ditis constet: qua de causa in re plana pro-
ione supersedeo.

nerè Politica accedo, quæ licita esse affirmo
s & ἐπεὶ ἡ ἐκδοξία, ob seqq. rationes. I. Quia ju-
principio, objecto, sine ac circumstantijs spe-
tantum à Deo sunt concessa, sed etiam man-
m. 12. 18. Hebr. 12. v. 4. quomodo etiam omnes
ederè apud Deum pro regibus, & quibusvis
tutis, ut tranquillam & quietam vitam degant
eneratione 1. Tim. 2. 1. & 2. & Jeremias captivus
pistolam ita hortatur c. 29. 7. quærite prospere-
tis, quo deportavi vos, ait Jehova, & orate pro
prosperitate ejus, futura est vobis prosperitas,
extant probata piorum, Jacobi cum Labane Genes. 31.
v. 11. Salomonis 1. Reg. 5. v. 12. cum Hiram rege Tyri-
icum. I V. Quia Deus graviter punivit eorum viola-
posteròs 2. Sam. 21. v. 1. & 2. &c. Confer Josue 9. &
dislaum Ungariæ regem, rumpentem fœdus politicum
& instinctu Romani Pontificis, lib. 5. Chron. Carionis. Et
Silesiorum annales referunt, Amurathem jam ferè in fu-
postquam aspexisset prælatam à Christianis Christi cru-
sifixi